

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

16.02.2024.

Nr. 1-12/2

**SIA "Senioru nams" sociālās aprūpes centrs
"Senlejas"**
senioru.nams@inbox.lv

**Rīgas valstspilsētas pašvaldības Labklājības
departaments**
dl@riga.lv

Zināšanai: **Labklājības ministrija**
lm@lm.gov.lv

Ziņojums par cilvēktiesību nodrošināšanu SIA "Senioru nams" sociālās aprūpes centrā "Senlejas"

2024. gada 26. janvārī Tiesībsarga biroja darbinieki bez iepriekšēja brīdinājuma apmeklēja SIA "Senioru nams" sociālās aprūpes centru "Senlejas" (turpmāk - SAC), Rīgas ielā 43, Sabilē, Talsu novadā. Vizītes mērķis bija pārbaudīt saņemto informāciju par SAC iemītnieku tiesību iespējamiem pārkāpumiem.

1. Vispārīga informācija par SAC un iemītnieku skaitu

SAC atrodas ar sētu norobežotā teritorijā. SAC iemītnieki izmitināti divās atsevišķās ēkās. Vizītes dienā SAC ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus saņēma 86 iemītnieki. Saskaņā ar SAC darbinieku sniegto informāciju pārsvarā visi SAC iemītnieki ir no Rīgas valstspilsētas pašvaldības.

SAC iemītnieki ir izvietoti pa stāviem, ņemot vērā viņu iespējas patstāvīgi pārvietoties, proti, ēkas 3. stāvā ir izmitināti tādi iemītnieki, kuri spēj patstāvīgi pārvietoties un viņiem nav nepieciešamība pēc nepārtraukta darbinieku atbalsta. Savukārt ēkas 2. un 1. stāvā ir izvietoti iemītnieki, kuriem ir funkcionāli traucējumi un kuri patstāvīgi pārvietoties nespēj vai spēj ar grūtībām. SAC ir pieejams lifts. Atsevišķā vienkārtējā ēkā ir izveidota nodaļa iemītniekiem ar demenci, kurā dzīvo 11 iemītnieki.

Vizītes laikā Tiesībsarga biroja darbinieki veica gan telpu apskati, gan pārrunas ar SAC darbiniekiem un iemītniekiem, lai noskaidrotu viņu viedokli par SAC sniegtajiem ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumiem.

2. Vispārējie sadzīves apstākļi

[2.1] SAC iemītnieki pārsvarā dzīvo pa trīs vienā istabā. Tiesībsarga biroja darbinieki novēroja, ka istabas bija kopumā uzkoptas. Tomēr ēkas 2. stāvā bija jūtama izteikta nepatīkama smaka, kas rodas no nemazgātiem cilvēku ķermeņiem un savlaicīgi neveiktiem higiēnas pasākumiem. Īpaši spēcīga urīna smaka bija jūtama ēkas tualetes telpās. Tualetes telpās nebija pieejams arī tualetes papīrs, ziepes roku mazgāšanai, dvielis roku noslaucīšanai, un tualetes durvis nebija slēdzamas. Šādi nehigiēniski apstākļi, iespējams, ir iemesls, kādēļ liela daļa iemītnieku tualetes neapmeklē un savas dabiskās vajadzības nokārto istabiņās izvietotajos sēdpodos. Viena iemītniece norādīja, ka viņa nevar apmeklēt tualeti, jo tā nav aprīkota atbilstoši cilvēku ar invaliditāti vajadzībām. Pods esot pa zemu un no riteņkrēsla neesot iespējams uz tā pārsēsties, tādēļ viņa izmanto istabā novietoto sēdpodu.

[2.2] Vairumā istabu bija izvietoti sēdpodi iemītnieku dabisko vajadzību nokārtošanai, lai arī lielākā daļa šo iemītnieku bija staigājoši un viņiem ir iespēja apmeklēt labierīcības. Sēdpodu izmantošana istabā, iespējams, atvieglo iemītnieku ikdienu, tomēr tas neveicina pašaprūpes prasmju saglabāšanu. Iemītnieki visu dienu pavada gultā savā istabā un pat neiziet no tās ārā, lai apmeklētu tualeti. Turklāt sēdпода lietošanas laikā nav pieejams aizslietnis, kas nodrošinātu kaut minimālu privātumu. Šāda prakse nav atbalstāma un SAC darbiniekiem ir jāveicina iemītnieku mobilitāte un jāmudina iemītniekus pēc iespējas vairāk būt fiziski aktīviem.

[2.3] Daļa istabu bija aprīkotas ar trauksmes pogu. Tomēr uzrunātie iemītnieki norādīja, ka trauksmes pogas nedarbojas un neesot iespēja pasaukt darbinieku, ja rodas tāda vajadzība.

[2.4] Apmeklējot ēdināšanas telpu un aplūkojot traukus un galda piederumus, kādus SAC nodrošina iemītniekiem, Tiesībsarga biroja darbinieki novēroja, ka SAC iemītniekiem nebija nodrošināta iespēja izmantot katram ēdienam paredzētos galda piederumus, jo bija pieejamas tikai karotes. Tāpat nebija nodrošinātas salvetes mutes un roku noslaucīšanai ēšanas laikā un pēc ēšanas.

Seniora nonākšana SAC nedrīkst būt iemesls galda kultūras turpmākai neievērošanai un dzīves laikā gūto prasmju nonivelēšanai. SAC ir jānodrošina visi nepieciešamie galda piederumi, lai iemītnieks varētu izmantot gan dakšiņu, gan nazi, gan zupas, gan deserta karotīti – vadoties no tā, kāds ēdiens tiek ēsts.

Rekomendācijas: Aicinu SAC vadītāju:

1. Nodrošināt regulāru telpu vēdināšanu un koplietošanas labierīcību uzkopšanu, lai novērstu sasmakušo gaisu SAC telpās, īpaši 2. stāva telpās.
2. Nodrošināt visu nepieciešamo higiēnas un mazgāšanas līdzekļu pieejamību ikvienam SAC iemītniekam (īpaši - tualetes papīra, ziepju un dvieļu pieejamību visās labierīcībās).
3. Pārlicināties, vai tualetes ir pielāgotas personām ar kustību traucējumiem un nepieciešamības gadījumā veikt uzlabojumus, lai tualetes telpas būtu pieejamas ikvienam iemītniekam.
4. Maksimāli iesaistīties SAC iemītnieku mobilitātes veicināšanā – aicināt un palīdzēt apmeklēt labierīcības, lai bez īpašas vajadzības netiktu izmantoti sēdpodi, kas degradē iemītnieku pašaprūpes prasmes.
5. Nodrošināt, lai labierīcību durvis būtu slēdzamas no iekšpuses un iemītnieki netraucēti varētu izmantot tualeti.
6. Gadījumos, kad iemītniekam objektīvu iemeslu dēļ ir jālieto sēdpods, nodrošināt, lai būtu pieejams aizslietnis privātuma saglabāšanai.
7. Pārbaudīt trauksmes pogu tehnisko stāvokli un nodrošināt, lai tās ir darba kārtībā.
8. Ēdienreīžu laikā nodrošināt visus nepieciešamies galda piederumus.

3. Iemītnieku higiēna un privātuma nodrošināšana

[3.1] Iemītniekiem ar funkcionāliem traucējumiem higiēnas procedūras (autiņbiksīšu nomaiņa un apmazgāšana) notiek bez norobežojošu aizslietņu izmantošanas, otra istabas biedra klātbūtnē. Arī SAC darbinieki atzina, ka aizslietņus izmanto tikai gadījumos, kad istabiņā apkopj nomirušu iemītnieku. Šāda prakse nav uzskatāma par atbilstošu un ir nekavējoties jāmaina.

Eiropas Komiteja spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (turpmāk - CPT) ir norādījusi, ka sociālās aprūpes iestādēm jānodrošina mājīga, individualizēta vide, kas sniedz zināmu privātumu. Katram iemītniekam jābūt iespējai apgērbties un noģērbties, mazgāties, iet dušā un vannoties apstākļos, kuros tiek respektēts viņu privātums. Īpaša uzmanība jāpievērš vecāka gadagājuma iemītnieku un/vai iemītnieku ar fizisko spēju traucējumiem īpašajām

vajadzībām.¹ Ir jāveic īpaši drošības pasākumi, lai nodrošinātu, ka iemītņieki netiek pakļauti neatbilstošai saskarsmei ar citiem iemītņiekiem, kas apdraud viņu privātās dzīves neaizskaramību.²

[3.2] SAC iemītņiekiem personīgās higiēnas procedūra (visa ķermeņa mazgāšana) ir nodrošināta reizi 10 dienās (vidēji 3 reizes mēnesī), kas formāli atbilst Latvijas normatīvajos aktos noteiktajam minimumam³, bet to nevar uzskatīt par personīgās higiēnas veikšanu atbilstoši katra iemītņieka individuālajām vajadzībām. CPT ir norādījis, ka iemītņiekiem jābūt iespējai nomazgāties dušā vismaz divas reizes nedēļā un biežāk, ja nepieciešams.⁴ Telpās esošā smaka ir tiešā veidā saistīta ar nepietiekami biežu iemītņieku mazgāšanu, līdz ar to mazgāšanas reizes ir jānosaka un jānodrošina biežākas.

Rekomendācijas: Aicinu SAC vadītāju nodrošināt:

1. Katrā istabā pieejamu norobežojošo aizslietni, kas tiktu izmantots iemītņieka privātuma nodrošināšanai higiēnas procedūru veikšanas laikā.
2. Visiem iemītņiekiem iespēju nomazgāties dušā vismaz divas reizes nedēļā un biežāk, ja nepieciešams.

4. Iemītņieku pozicionēšana

Vairāki SAC iemītņieki bija ar ierobežotu mobilitāti un viņiem bija nepieciešama regulāra pozicionēšana. Lai arī pozicionēšanas plāni bija pieejami, tomēr tie bija aizpildīti neprecīzi. Respektīvi, pēc plāniem nebija iespējams noteikt, vai iemītņiekam vispār ir veikta pozicionēšana. Tāpat arī no sarunas ar aprūpētājiem izrietēja, ka viņas nav informētas un apmācītas kā un cik bieži konkrētie iemītņieki ir jāpozicionē.

Pozicionēšanas metožu pielietošanas biežākie mērķi ir vērsti uz dažādu komplikāciju profilaksi (izgulējumu, kontraktūru un citu), kā arī sāpju un diskomforta mazināšanu, tūskas mazināšanu (elevācijas pozas). Pozicionēšanas veids un metodika (ilgums, biežums) tiek izvēlēta, ņemot vērā iemītņieka aktuālo veselības stāvokli, līdz ar to ļoti būtiski ir, lai pozicionēšana notiktu saskaņā ar iemītņieka vajadzībām, kā arī, lai tā precīzi tiktu atspoguļota dokumentos. Parasti repositionēšana

¹ [Eiropas Komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai \(CPT\) 2020. gada 21. decembra Datu apkopojums "Personas, kurām atņemta brīvība sociālās aprūpes iestādēs"](#) 10. punkts

² Turpat, 9. punkts.

³ [Ministru kabineta 2000. gada 12. decembra noteikumu Nr. 431 "Higiēnas prasības sociālās aprūpes institūcijām"](#) 8.1. un 14.¹ punkts

⁴ Eiropas Komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (CPT) 2020. gada 21. decembra Datu apkopojums "Personas, kurām atņemta brīvība sociālās aprūpes iestādēs" 14. punkts.

ir jāveic ik pēc divām stundām. Tas ir minimālais standarts, un ir būtiski novērtēt pacienta ādas toleranci pret šo laika intervālu. Svarīgi ir veikt ādas novērtējumu kritiskajās vietās pozīcijas maiņas laikā un/vai laika intervāla izmaiņu gadījumā. Katram pacientam, kam konstatēts spiediena radītu bojājumu veidošanās risks, jāizstrādā un jādokumentē tā novēršanas plāns. Plānam jāietver ādas apskates, kontroles un kopšanas pasākumi, barošanas plāns, kā arī aktivitātes un mobilitātes nodrošināšanas plāns. Plānam jāietver konkrēti norādījumi par to, kas veiks dažādos novēršanas pasākumus, cik bieži tas tiks darīts, kādi papildu resursi tam nepieciešami.⁵

Rekomendācija: Aicinu SAC vadītāju uzraudzīt, lai aprūpes darbinieki būtu apmācīti iemītnieku pozicionēšanā saskaņā ar individuālajā pozicionēšanas plānā noteikto, kā arī uzraudzīt, lai regulāri tiktu atzīmēts, kad un kādā veidā iemītnieks ir pozicionēts.

5. Personāls un iemītnieku brīvā laika pavadīšanas iespējas

[5.1] Darbdienās SAC strādā divas sociālās darbinieces, viena sociālā rehabilitētāja un viena medicīnas māsa. Aprūpētāju skaits ir mainīgs katrā stāvā – 3. stāvā pa dienu strādā viena aprūpētāja, 2. stāvā pa dienu strādā divas aprūpētājas un 1. stāvā pa dienu strādā divas aprūpētājas. Nakts laikā uz visiem 3 stāviem ir divas aprūpētājas. Savukārt ēkā, kurā izvietoti iemītnieki ar demenci, strādā viena aprūpētāja diennakts dežūrā.

[5.2] Saskaņā ar SAC nodarbību sarakstu 2024. gada janvārim katru dienu (arī brīvdienās) SAC iemītniekiem individuāli vai grupā notiek rīta vingrošana no pulksten 10.00 līdz 12.00. No pulksten 12.00 līdz 15.00 ir paredzētas dažāda veida nodarbības dažādās nedēļas dienās, piemēram, sīkās motorikas, saskarsmes, radošās aktivitātes, galda spēles vai mūzikas nodarbības. Arī šīs nodarbības saskaņā ar sarakstu notiek individuāli vai grupās. Nodarbībām paredzētā telpa bija neliela (pieejama apmēram 10 - 15 cilvēkiem) un izskatījās ikdienā reti izmantota. Telpa vizuāli atgādināja noliktavu, jo tur atradās drēbju kaudze, gulta un matračī, pāris trenažieri un vingrošanas bumba.

Pozitīvi vērtējama ir nodarbību grupu aprakstos minētā informācija, kur norādīts nodarbību mērķis, datums, vieta un iemītnieku dalība, kā arī secinājumi un novērojumi par iemītnieku sasniegumiem un noskaņojumu nodarbību laikā. No nodarbību aprakstiem izriet, ka nodarbības grupās vidēji apmeklē no 3 līdz 10 iemītniekiem. Tātad vidēji nodarbībās piedalās ne vairāk kā 10% no kopējā iemītnieku skaita.

⁵ [Izgulējumu profilakses un ārstēšanas vadlīnijas](#)

Visas nodarbības nodrošina viena sociālā rehabilitētāja, kura strādā darb dienās no plkst. 8.30 - 17.00. Līdz ar to rodas pamatotas šaubas, ka nodarbības tiek nodrošinātas arī brīvdienās, jo SAC darbinieki norādīja, ka brīvdienās SAC strādā tikai aprūpētājas.

Demences nodaļas iemītniekiem bija piedāvāta tikai papīra krāsošanas nodarbība, kurā iesaistījās apmēram 5 iemītnieki, tikmēr pārējie iemītnieki sēdēja bezdarbībā. Saskaņā ar SAC darbinieku mutiski sniegto informāciju nodaļā strādā tikai viens darbinieks - aprūpētāja. Objektīvi vērtējot, viens darbinieks nespēj nodrošināt 11 īpaši aprūpējamiem un uzraugāmiem iemītniekiem gan aprūpi, gan pastaigas, gan brīvā laika aktivitātes.

[5.3] Vizītes dienā bija novērojams, ka ļoti maz iemītnieku dodas laukā pastaigās svaigā gaisā. Lai arī SAC durvis nebija slēgtas, tomēr bija vērojams, ka ārā dodas tikai smēķējošie iemītnieki. Arī SAC iemītnieki norādīja, ka ikdienas pastaigas nav nodrošinātas. Vairāki iemītnieki informēja, ka vēlētos iet pastaigā, bet viņiem nav ļauts iet ārā. Turklāt iemītnieki labprāt patstāvīgi veiktu pirkumus veikalos, bet arī tas neesot atļauts.

SAC darbinieki informēja, ka ārā esot slidens un tādēļ iemītnieki neejot pastaigās, bet nekādi aizliegumi neesot noteikti. Savukārt attiecībā uz veikala apmeklējumu SAC darbinieki norādīja, ka katrs iemītnieks drīkst izteikt savas vēlmes, ko iegādāties veikalā, un vēlamās preces SAC darbinieki nopērkot un atnesot.

CPT ir norādījis, ka katru dienu neatkarīgi no laika apstākļiem jābūt pieejamām pastaigām svaigā gaisā. Āra atpūtas zonās jābūt vietai, kur iemītnieki var patverties no lietus un saules. Atbilstoša apģērba trūkums nedrīkst būt iemesls pastaigu svaigā gaisā nepiedāvāšanai. Jācenšas nodrošināt, ka visiem iemītniekiem ir iespēja izmantot neierobežotu piekļuvi pastaigām svaigā gaisā dienas laikā, ja vien viņiem nav jāatrodas telpās saistībā ar iepļānotām aktivitātēm. Personālam jāgarantē iemītnieku drošība, kad viņi atrodas ārā, un jāsniedz nepieciešamā palīdzība visiem iemītniekiem, kuriem ir fiziski traucējumi.⁶

[5.4] SAC darbinieki dalījās ar informāciju, ka viena no SAC iemītniecēm, jauna sieviete, ir depresīvā noskaņojumā un vairākas reizes ir mēģinājusi veikt suicīdu. SAC darbinieki stāstīja, ka nereti cilvēkiem pēc ievietošanas SAC ir grūtības adaptēties, cilvēki skumst pēc mājām, ir emocionāli un piedzīvo psiholoģiska rakstura grūtības iekļauties jaunajos dzīves apstākļos. Ņemot

⁶ Eiropas Komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (CPT) 2020. gada 21. decembra Datu apkopojums "Personas, kurām atņemta brīvība sociālās aprūpes iestādēs" 12. punkts.

vērā iepriekš minēto, šādiem iemītniekiem ir nepieciešams nodrošināt psiholoģisko atbalstu.

Tomēr SAC nav pieejams ne psihologs, ne kāds cits speciālists, kas spētu uz klausīt iemītniekus un sniegt palīdzību depresīvo domu un grūtsirdības mazināšanai.

CPT norāda, ka ir svarīgi, lai sociālās aprūpes iestādēs individuālās aprūpes darbinieki (t. i., medicīnas māsas un sanitāri) tiktu rūpīgi atlasīti un pirms pienākumu pildīšanas atbilstoši mācīti, kā humāni un droši rūpēties par iemītniekiem, kā arī vēlāk apgūtu profesionālās pilnveides mācības. Īpaša uzmanība jāpievērš tam, lai nakts maiņās būtu pietiekams individuālās aprūpes darbinieku skaits, lai visiem iemītniekiem nodrošinātu pienācīgu aprūpi un drošu vidi. Regulāri jāuzrauga, kā šāds personāls pilda savus pienākumus. Ir svarīgi nodrošināt darbiniekiem nepieciešamo atbalstu un konsultācijas, lai izvairītos no izdegšanas sindroma un saglabātu augstus aprūpes standartus. Turklāt jābūt klātesošai vismaz vienai medicīnas māsai arī nakts laikā.⁷

Rekomendācijas: Aicinu SAC vadītāju:

1. Izvērtēt iespēju nodrošināt vienas medicīnas māsas dežūru arī nakts laikā.
2. Piesaistīt vairāk speciālistus, piemēram, fizioterapeitu, ergoterapeitu, interešu izglītības pulciņa vadītāju u.tml., lai nodrošinātu regulārus rehabilitācijas pasākumus visiem iemītniekiem, ja viņu veselības stāvoklis to atļauj. Papildus aicinu nodrošināt arī psiholoģisko atbalstu - psihologa konsultācijas vai psihoterapiju tiem iemītniekiem, kuriem tas nepieciešams.
3. Nodrošināt, lai ikvienam SAC iemītniekam būtu piekļuve svaigam gaisam, dodoties ikdienas pastaigās.
4. Organizēt iepirkumus kopā ar iemītniekiem, kuri to vēlas, tādējādi uzturot arī viņu sociālo funkcionēšanu un prasmes (piemēram, lasīt, rēķināt, saskarsme ar citām personām ārpus SAC, spēja pieņemt lēmumu u.c.).

6. Tiesiskās garantijas

[6.1] Saskaņā ar Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 29. panta otrajā daļā noteikto aprūpes centra klientam ir tiesības uz noteiktu naudas summu personiskiem izdevumiem.

Iemītnieks ar savu personisko naudu un mantu rīkojas patstāvīgi, ja vien viņam nav ierobežota rīcībspēja un tiesas spriedumā par rīcības spēju ierobežošanu nav noteikts citādi. Ja iemītniekam

⁷ Eiropas Komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (CPT) 2020. gada 21. decembra Datu apkopojums "Personas, kurām atņemta brīvība sociālās aprūpes iestādēs" 17. un 19. punkts.

nav pietiekošu iemaņu un izpratnes par naudas plānošanu un iepirkšanos, SAC nodrošina gan teorētiskās, gan praktiskās nodarbības.

Saskaņā ar vizītes dienā pārbaudīto dokumentāciju SAC ir izveidojis parakstu lapas, kurās iemītniekam jāparakstās par naudas līdzekļu saņemšanu. Vienlaikus no minētajām parakstu lapām nav viennozīmīgi izsecināms, ka katrs iemītņieks savu naudu saņem un izlieto to pēc saviem ieskatiem, līdz ar to šī atskaites sistēma ir jāpilnveido.

[6.2] SAC pirmajā stāvā atrodas sūdzību un priekšlikumu kastīte, kurā var iemest rakstiskas sūdzības vai priekšlikumus. Tomēr ne visi iemītņieki pārvietojas starp stāviem, tādēļ būtiski, lai šādas kastītes būtu izvietotas katrā stāvā un atsevišķi arī Demences nodaļā.

Rekomendācijas: Aicinu SAC vadītāju:

1. Izveidot pārskatāmu dokumentāciju, lai būtu iespējams viegli pārlicināties par iemītņiekam izmaksātajām naudas summām, kā arī par iztērēto naudu iemītņieka vajadzībām, gadījumos, ja iemītņieks patstāvīgi neiepērkas un to viņa vietā dara SAC darbinieks.
2. Izvietot sūdzību un priekšlikumu kastīti katrā stāvā ārpus videonovērošanas zonas, lai iemītņieki varētu ievietot tajā iesniegumu, vienlaikus saglabājot anonimitāti.

Par tiesībsarga rekomendāciju izpildi un plānotajām aktivitātēm to izpildei lūdzu informēt līdz 2024. gada 2. aprīlim.

Pateicos par vizītes laikā sniegto informāciju un sadarbību ar Tiesībsarga biroja darbiniekiem.

Ar cieņu
tiesībsargs

Juris Jansons